

Haj, regő rejtem

A regölés legősibb rítusainknak egyike; a téli napfordulaton, az azt követő sötét tizenkettőben adta lehetőségét, hogy lelkünket a Mindenség időszerű változásához igazítsuk. Kárpát-hazánk azon vidékein leltünk rá, ahol Attila székely népe lakott, s lakik: Székelyföldön, Dunántúl nyugati megyéiben és a déli végeken. A székelyföldi regölés az ifjú házásoknak varázsolt fészeknyi gyermeket, a haza többi részén a házasulandókat varrta egybe – miután karácsony mágikus, misztikus éjjelén a Nap már megszületett, fönt az égi mezőn, s mi-magunkban csakúgy.

A Nap születése előtt a téli ünnepkör rítusai a készületet, a várakozást szolgálták. Az alig-fényű napokban, amikor az ember teste-lelke didereg, szűkül, a szórtság, a gonoszjaro napok idején az összeszedődést varázsolta valahány szokásunk; a szűzséget. Szűzzé kellett válnunk, mindannyiunknak, Boldogasszony népének, az Istent Jézusként világra szülő Boldogasszonnyá, hogy a fény világra születése bennünk, általunk személyesülhessen. A születés után a döbbenet hetei jönnek: a csontos fagyé, amely kemény kötésével, hurkos fogásával a pusztulást hozza a szükséges óvás helyett, ha a „szülőfájdalmak” után nem moccan, mozdul a bénult, tespedni akaró lélek. A regölés, amely Szent István vértanú napján vette kezdetét – különösképpen hajgatásával, dobos, dudás, láncos botos táncával – a moccantás egyik eszközét adta, a mozdulását; a kinyújtózkodás lehetőségét.

A téli ünnepkör kétféleségét talán a tyúk rítusbeli szerepe mondja el, mutatja meg a legteljesebben. Lucakor, a legsötétebb napok kapujában, ősiséget tisztelő vidékeinken még ma is az ilyenkorra lármássá, szórttá váló aprójószágot, akinek a rendetlenségét „átveszi” az ólban a disznó, az istállóban a ló és a tehén, a házban az ember, s a gonosz könnyű prédájává válik – karikában etették, etetik az asszonyok. Napkeltekor hordó- vagy kerékabroncsba szórták, szórják a tyúkoknak a magot, hogy azok mindent szétfőtrő lármas nyugtalansága dödörgésbe váltson, rendezett legyen, és ezáltal az udvarban, kertben, ólban, istállóban, a házban – a belső mindenek. Fény-Krisztus megszületése után, a tespedtség első órájában a tyúkkal riasztott a régi ember, az ő rikácsolatásával adta hírül, hogy a moccantás, a mozdulás ideje érkezett. A Galga-mentén, néhol még napjainkban is, amikor éjféle miséről térnek haza az emberek: a gazdaasszony kitárja a tyúkol ajtaját, s a gazda az ólnak támasztott „mártonveszszóvel” jól megcsapkodja az ól deszkafalát, s a bent lévő tyúk, valahány legmélyebb alvásból (a baromfi alvása a legeslegmélyebb!) riad, s kiabál, kárál éktelenül.

A dunántúli regösének első versszakai a Mindenség mostjáról tudósítanak; hírt adnak az újra megszületett fényről, a megújult minden-fényességről, a Napba, Holdba, csillagokba öltözött csudafiúszarvasról. A további szakaszok a megújult fény isteni erejével életet, szaporaságot varázsolnak; s egymással való, egymásra talált fiatalokat: legényt és leányt varrnak, öltenek egybe. A hajdanvolt magyar világban a fény születését megelőző időszakban, adventkor, a Nyilasban, a fehér ló territóriumán a lányok párt varázsoltak maguknak. Göcsejben, Szent Márton előestéjén (régebben a karácsonyi készület is hathetes volt, csakúgy, mint a húsvéti – s kezdetét, november 11-én, Márton napja hozta) egész napos böjtöt s imarendet követően este tíz óra után (a nap nyilasán, advent idején!) egy használaton kívüli kenyérdagasztó teknőben trágyát vitt, s tette azt le a kert közepébe. E trágyahalomról kiáltotta, énekelte a négy világtáj felé fordulva: „keletről is, nyugatról is, alulról is, fölülről is gyűjjenek a kiérük!” A leány szentséges anyaság-óhajtása sűrült e rítusba. Erről vall a dagasztóteknő is, amely az anyaméhet jelölte, idézte meg csakúgy, miképpen az eladó lány gondjára bízott kert, a „benti” föld, az élet, a „bent földje”. A trágya, a minden élet táplálója, az újulás ágya, alapja az anyasággal együtt járó szükséges áldozat elfogadására utalhatott.

Áldozat nélkül élet, újulás nincsen. A szent időben s a megszentelt helyen legényt varázsló lányokban a világ eredendő anyaság-óhajtása testesült-lelkesült. S e rítuskor fényesebb lett az ég csillaga, valahány, a születés úrasszonya, a Hold csakúgy; a kutya is elhallgatott, mind – ha volt – a szél megállt, csönd lett. E csöndben az óhajtása visszhangjára lelő Isten hallgatózott.

Az adventon rítust tevő lányt varrták a megkapott legénnyel össze egy kerek életre a háznál, az otthon méhe közepén, a Bak territóriumán (innen a kecskét alakító regös!) a kereszténnyé vált táltoshit révülő regös-papjai. A nyári napfordulón pedig, „szemben” a Bakkal, a Rák otthonában, amikor Isten terített asztalává változik a határ, a család magasztos ünnepén, a „virágosszentjánosi” tűz, Szent Iván. tüze, a földre ígézett égi csoda áldotta meg e párt, tette alkalmassá arra a legényt és a leányt, hogy a szakadatlanság, az élet cselekvő része legyenek, fészeknyi gyermek apjává, anyjává változhassanak. Zobor-vidéken négyszögre rakták a tüzet, s a világmindenség eredendő rendje szerint:

„Egyik szögén ülnek szép öreg emberek,
Másik szögén ülnek szép öreg asszonyok,
Harmadikán ülnek szép ifjú legények,
Negyedikén ülnek szép hajadon lányok.”

A régiék otthon is e szerint ülték körbe az asztalt, s a templomban az ülésrendet is ez adta volt. A „virágosszentjánosi” tűznél, amelynek hosszú éneke éjfélől pirkadatig hangzott, kint a szabad ég alatt, a Mindenség boltozatos templomában külön-külön, név szerint vették számba, sorolták el, az egész éneket újra meg újra végigmondva a regölésben egy kerek életre egybevarrt legények és lányok csapatának tagjait; összetartozó kettőseit:

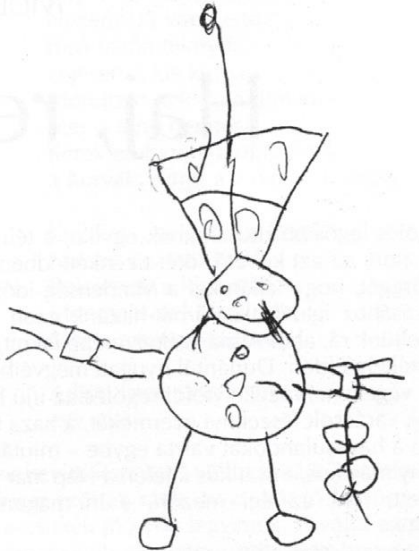
„Mely magas ruta fa ága, elágazott,
A tengeren által hajlongott,
Egyik ága hajlott N. (legény) udvarába,
Selyem sárhajú Magyar Ilonának.
Hajon felül gyöngy koszorú,
Gyöngy másik ága,
Hajlott N. (lány) udvarába,
Selyem sárhajú Magyar Ilonának.”

Az ekképpen megénekelték párosával ugrottak át a tűzön, amelyre párlós, egész-séget adó, gonoszt űző füveket szórtak.

E hármas varázsló ünnep közepét a regölés adta; ősi, természetes voltáról mi sem tanúskodik jobban, mint az öntudatlanul alkotó gyermek rajza, a gyermeké, aki a világ minden táján ősképekkel születik a világra. Ha e gyermeket az ősképeket tiszteletben tartó felnőtt neveli, ha például apját regöscsapatban láthatja, s hallhatja tőle a dozmati csodát, lelke fészében megerősödik, kifejezésében gazdagon tagolttá, nagyon beszédessé válik az ajándékba kapott, a „veleszületett”.

Az óvodás korú leánygyermek egyik rajzán (1. kép) napjel „korona” ékesíti a láncos botos regöst négy mezejének azonos köröcskéje, pontja ősidőktől a Napot jelöli, annak életünket meghatározó négyesét: születik, fölkel, uralkodik, leszentül...) A leánygyermek másik rajzán (2. kép) az állatalakon (nyúl? – a nyúl a keleti zodiákusban a Szűz megfelelője) álló, szembenézetű pötty-koronás (a gyermek rajzok pöttye-pontja a gyermek "még szűz" állapotát meséli, mondja) regös-pap mellett a csodafűszarvas jelenik meg, szarvai között a Nap, körrel, öllel *óvott*, a méhből éppen most születő; s fölötte a Mindenség alapjele, a kör-kereszt, pöttyel szűznek minősítve. (A kör-keresztet földi környezetünk teremtő potentája, a Nap „igazolja vissza”: a kerek térben és időben, a téridőben ő jelöli ki, mutatja

meg a keresztet, az égtájakét, s az esztendő sarkalatos négyesét.) A szarvas oldalát a fényes égi vándorok ékesítik. Az ugyancsak óvodás korú fiúgyermek – a kislány fivére – alkotásán (3. kép) a rajzlapot a szarvai között Napot hordó fényes állat, a szarvas tölti be; oldalán itt is Napot és Holdat, s csillagot is láthatunk. A szarvas lába „életcsíra”, L alak; szarva, farka fénylő fa, fenyő, szikár férfierőt, szellemiséget, Atyát idéző túleveles istenfaág; s mintha szárnya volna(?):

1. kép. Buka Borbála Zsuzsanna (5 éves):
Láncos botos regős

2. kép. Buka Borbála Zsuzsanna (5 éves): Dozmati regősének

3. kép. Buka Bence László (6 és fél éves): A csodaszarvas

„...Ne siess, ne siess,
Uram, Szent István király,
Az én halálomra!
Én sem vagyok
Vadlövő vadad,
Hanem én is vagyok
Az Atyaistentől
Hozzád követ,
Haj, regő rejtem;
Regő rejtem!
Homlokomon vagyok
Felkelő, fényes Nap;
Oldalamon vagyok
Árdeli szép Hold;
Jobb vesémen vannak
Az égi csillagok.
Haj, regő rejtem
Regő, rejtem!...”

A vázlatosan elemzett gyermekrajzokon a regős-pap szembenézetű: állapotot jelöl, míg az állatalakok oldalukat mutatják: mozdulásra, cselekvésre ösztönöznek; fejük néz előre, szembe csupán, amely istenképmása emberarc, a mozduló elő- és eltűnő időben az örököt mutatván; a szarvasfiúarcok alatt e rajzokon a nyugalom, a minden-szeretet szalmaszéna fészke lelhető.

A gyermekrajzok csakúgy, miképpen a regölés ősi rítusa az újraszületett s személyesült fény életet hozó és áldó erejét mutatják föl, s reményét annak, hogy a világ mindenkoron megújulhat-megmarad.

Budapest, 1996. augusztus 21.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BÁLINT SÁNDOR: *Ünnepi kalendárium I-II.* Bp. 1977.
LÁSZLÓ GYULA: *A honfoglaló magyar nép élete.* Bp. 1988. (Hasonmás kiadás)
Magyar népdalok I-II. Bp. 1975.
A magyarság néprajza I-IV. Bp. 1934-1937.
PAP GÁBOR: *Csak tiszta forrásból.* Bp. 1990.
MOLNÁR V.JÓZSEF: *Egész-ség.* Pécs, 1995.

1. kép. Buka Borbála Zsuzsanna (5 éves): Láncos botos regős
2. kép. Buka Borbála Zsuzsanna (5 éves): Dozmati regősének
3. kép. Buka Bence László (6 és fél éves): A csodaszarvas